

TANJA
ŠLJIVAR

NARODNO POZORIŠTE

Copyright © 2026, Tanja Šljivar
Copyright © ovog izdanja 2026, LAGUNA

NARODNO POZORIŠTE

KOMEMORACIJA

Sve je počelo Prvakovom smrću. Umro je nekoliko dana posle Nove godine. Grad je bio visoko na listi najzagadenijih na svetu, sneg oko pozorišta je bio crn, kao i *Uniqlo* rolka Direktorke Drame koja sedi u prvom redu partera Velike scene. Prvak je pre ravno trideset godina, kad je Direktorica rođena, igrao glavnu ulogu u socijalističkoj sapunici *Životni loto*, čije prve epizode je njena trudna majka gledala u bioskopu. Igrao je došljaka u glavnom gradu, pravnika u preduzeću prepoznatljivom Jugoslovima s kraja osamdesetih. Jugosloveni su, u to vreme, na radnim mestima naizmenično odrađivali osmočasovne radne smene i štrajkovali. A kod kuće, na TV ekranima, naizmenično su gledali ratno huškanje i peripetije iz pravnikove kancelarije. Direktorica se identifikuje s ikoničkim likom pravnika: ni ona, kao ni on, nije rođena u ovom gradu, gradu u kom se sapunica odvija, u kom se ova komemoracija odvija, u kom je ona mlada doživela takvo neverovatno priznanje: da kao zvanična predstavica

institucije sedi u prvom redu i radi u kolektivu tako sličnom pravnikovom. I da u okviru radnih zadataka gleda fotografije koje se upravo projektuju na belom platnu. Na fotografijama je glumac u svom rodnom gradu, glumac u novinskom članku, glumac na ulici, glumac u tramvaju, glumac u svom matičnom pozorištu, dakle baš u ovom Narodnom pozorištu, u čijoj sali ona sada sedi i gleda nešto što je prošlo, što je nestalo – naime, jedan ljudski život. Okupljeni na komemoraciji su ga pre trideset godina, grickajući keks „domaćicu“ i mrveći ga po kauču, bez daha gledali kako igra ono što oni žive – raspad države, firme, TV programa, tla pod nogama i svega što su do tada poznavali. Isto tako sada gledaju fotografije koje je glumčeva porodica odabrala za ovu priliku formalnog opraštanja. Te fotografije angažuju u dovoljnoj meri njihovu imaginaciju i empatiju, pa gotovo niko i ne primećuje da ceremoniji nedostaje knjiga žalosti. Nije *trebovana* jer smrt u pozorištu niko nije očekivao. Direktorka ima alergijski rinitis, ali nije jedina koja u sali šmrca ili jeca. Kašljanja prikrivaju neprijatnost fizičkog odsustva a duhovno-umetničkog prisustva velikana i istovremeno najavljuju još jednu sezonu gripa i zimskih praznika. Trg na kom se pozorište nalazi praznike dočekuje ukrašen bagerima, zbog nezavršene rekonstrukcije.

Jedan od mnogobrojnih bivših Intendanata Narodnog pozorišta preko sedala, iz drugog reda, šapne na uvo Direktorki Drame:

„A ko je vas ovde doveo?“

To ni njoj nije do kraja jasno. Pa se samo nasmeši i napola okrene u crvenim plišom presvučenoj stolici, te prošapuće:

„Verujte mi da se i ja to pitam.“

O tom pitanju, u javnom diskursu koji je u tom trenutku u tom gradu, bar kad je pozorišni život u pitanju, sastavljen iz kombinacije tabloidnih naklapanja, pokušaja analitičkog novinarstva, šuškanja po hodnicima zgrade ovog pozorišta, te kuloarima svih ostalih gradskih pozorišta i pripadajućih im bifea, postoji nekoliko teorija:

- Njena upitna seksualna orijentacija.
- Njena povezanost s Vladom Republike.
- Momenat Intendantičine lucidnosti.
- Njena povezanost s nekim drugim moćnim ženama iz polja kulture.

Prema Direktorkinom viđenju realnosti, nju je ovde dovela žena koju trenutno ne vidi ni u parteru ni u njevoj upravničkoj loži. Kada treći put pogleda prema rubu njene balkonske lože, koji je istovetnim crvenim plišom presvučen za odmaranje Intendantičinih ruku ili brade, učini joj se da tamo ugleda jednu mušku siluetu koja potom brže-bolje napušta ložu i Direktorkin vidokrug.

Okreće se, i ponovo gleda u platno na kom je kadar iz sapunice. Pravnik, na sastanku sa ženskim delom kolektiva koji želi da novac iz sindikalne kase iskoristi za osmomartovsko putovanje u Trst, kaže:

„Kad domaćinu lipsava krava, on ne terevenči i ne svira mu muzika po kući, nego preduzima sve da tu kravu digne na noge.“

Jasno je i kolektivu da je ta krava metafora za njihov proizvodni plan i program, pa je i Direktorka primorana da misli o sopstvenom proizvodnom planu i programu, o repertoarskoj politici kuće, a ne o slici žena kao kikutavih rasipnica.

„Zbogom, dragi moj Bingo“, Prvakinja upućuje Prvaku poslednji pozdrav, oslovivši ga nadimkom pravnika, a ne njegovim ličnim imenom. Ona je njegova partnerka iz sapunice, čiji lik gimnazijske profesorice muzičkog pati od čestih napadaja migrena. Ona je i najvažnija osoba u ovom teatru. Obučena je u crno od glave do pete kao u Prvakovu smrt. Od vremena naglog završetka snimanja sapunice, iz nekog razloga, koji više niko u pozorištu ne pamti, nisu govorili. Ipak, na komemoraciji je morala da se pojavi. Njihov je sapsunski brak u centru serijala od 107 epizoda između ostalog i svedočanstvo o socijalnoj mobilnosti i realitetu interklasnih brakova u socijalističkoj Jugoslaviji. Od Binga smo se mogli nekako oprostiti, i od zajedničke domovine takođe, ali od repertoara – nikada. Krava je crkla, sva proizvodnja je stala, ali repertoar se i u „najgorim godinama“ održavao.

NAJGORE GODINE

Narod u ovim najgorim, devedesetim godinama odlazi u Narodno pozorište jer ovde grejanje i dalje radi. Političari, direktori državnih i privatnih firmi, crkveni velikodostojnici, članovi kraljevske porodice tek pristigli u zemlju naneseni *vetrom promena*, koji svoja izvesna iskustva s tržišnim ekonomijama u Južnoj i Severnoj Americi sada žele da primene i u otadžbini, ostaci poštene inteligencije, iz večeri u veče sede u pozorišnoj sali grejući se, ali ne rečima iz dela klasika, niti smehom izazvanim finom

komedijom, već i dalje dobro finansiranim i održavanim sistemom za grejanje i hlađenje. Za grejanje Narodnog pozorišta godišnje se koristi sto pedeset tona mazuta, kao da je ono nacionalna teatarska kuća u nekoj zemlji sad već hvala-pravoslavnom-Bogu bivšeg Sovjetskog Saveza, ili ne-daj-pravoslavni-Bože Bliskog istoka. Za zdravlje zaposlenih, kao i onih koji žive u blizini pozorišta, to je *veoma loše*. Ali je za sve preostale stanovnike grada okovanog ledom rane zime, koji gladuju i smrzavaju se pod sankcijama, *veoma dobro*.

Publika otvara programe i odmah prelazi na poslednju stranicu ispunjenu logoima sponzora, giganata-krava na izdisaju, socijalističkih preduzeća sličnih onom sapunskom, pravnikovom: *Inexa*, *Beobanke*, *Energogasa*, *Mašinoprojekta* i *Jugometala*, koja su imala ambiciju da se predstave gledaocima pod dobrim pozorišnim osvetljenjem. Ipak, ni parfemi, koji miomirisom natapaju mrtve lisice obešene oko promrzlih damskih vrata, ne mogu da zakamufliraju vonj kravljih trupala, vonj fabrika pod privatizacijom i stečajem. U foajeu, u pauzama između činova, svi se iščuđavaju skresanim budžetima. Država je poklekla pod rashodima za „vanredne aktivnosti“ – što će reći za rat i za sanaciju sankcija – pa sad pozorištu u pomoć moraju da uskoče sponzori-krave ako se narod i dalje hoće ovde grejati. Ovako publika mudruje:

„Ma... Život u ovoj zemlji je kao uloga u nekom pozorišnom komadu apsurd.“

„Molim lepo, ovo je čista crna komedija.“

„Ma da vam kažem, reditelj ove naše drame je *uvezen*, to je neko sa strane, i to sa *zapadne strane*.“

„A mi, mi nismo publika, mi smo, bre, *likovi* u tom nekom njihovom *sukobu*.“

„Ali antagonisti. Zlikovci.“

„I to su nam smestili.“

„A ko je protagonist, ko je glavni, e to nam kriju.“

Najgora godina je 1992. i jednoga dana Glumcu muslimanskog imena stavljen je pištolj u usta. Održava se vanredni sastanak Udruženja dramskih umetnika, gde je rečeno sledeće:

„Mediji su svi zatvoreni.“

„Svašta se dešava u ovom gradu.“

„I niko ništa ne piše o tome.“

„Ovo nije bio takav grad.“

„Mi nećemo da igramo predstave.“

„MOLIM!?!“

„Možda jednom dođe dan da kažem: ja neću više da igram, ali danas nije taj dan. Niti će to biti sutra, a ni prekosutra.“

Prvak iz sapunice, i dalje najveća jugoslovenska zvezda, crta mapu svoje slave: „Ja sam igrao, i igraću: na vrhu Triglava, u Aleksincu, na velikoj sceni Narodnog ili u Zagrebu, Bitolju, na Žabljaku. Razdvajaju nas, raspada nam se zemlja, i zbog toga ne treba igrati, makar to jedno veče“, i natrljava tu svoju slavu drugima na nos. Da ne pokažu odmah sujetu i ljubomoru, kolege odobravaju uglas:

„Tako je! Spustimo zavese!“

„Na jedan dan, da bismo skrenuli pažnju.“

„Kolege, kolege, ako svi govorimo uglas, niko nikog neće čuti.“

„A to što je našu primabalerinu ošamario glumac dobrovoljac? Niko od nas nije reagovao?“

„Došô s ratišta na probu. I pljus – šamarčina.“

„Pa ko zna šta je i on tamo doživeo. Čovek možda ima traumu.“

„Pa šamara balerine. Fino.“

„Šamara *primabalerine*.“

„I ona žena lepo dala otkaz.“

„Tako je! To je jak simbolički gest.“

„Otkaz ni pod razno. Da ne igramo – to još može. Al’ pod uslovom da svi spuste zavese.“

„To! Svi! Svi! Generalni štrajk! Samo štrajk može dramatično da promeni stanje stvari.“

„Pa jedno veče, šta vam je ljudi, neće svet propasti.“

„Neće tebi, kad ti te večeri i nemaš predstavu.“

Među disonantnim glasovima izdvaja se Prvakinja, Prvakova partnerka iz sapunice:

„Ja imam svetu obavezu bavljenja svojim pozivom i što se mene tiče, to dramatično menja stanje stvari.“

Sapunica se više ne snima jer su se društveno-politička zbivanja toliko ubrzala da bi svaka epizoda već do emitovanja bila kao zastarela vest. Zaplet sapunice nije mogao više da prati rasplet u socijalističkoj domovini, i to je znatno oštetilo Prvakinjin kućni budžet. Prvakinja neće da podrži Prvakov štrajk. Njih dvoje će se posvađati.

„Ama, da – naša radna obaveza je da igramo“, neko podržava i Prvakinju.

Nazire se kompromis:

„Ali tad kad ne igramo, da svi ipak budemo po pozorištima, onako zajedno da sedimo.“

„Jeste, i još da se držimo za ručice.“

Svi upravnici beogradskih pozorišta složili su se da počine jeres, da prekrše tu pozorišnu zapovest, da otkazu predstave, stisnu zube i spuste sve srpske plišane, crvene zavese do dasaka koje sad možda i stvarno život znače. Svi, osim Intendanta Narodnog pozorišta: „Jeste se tako dogovorili, da ne igrate? E baš ćete igrati!“ Mlada Glumica, u inat Intendantu, čvrsto je odlučila da ne igra, dala je otkaz i rezervisala kartu za prekooceanski let u jednom smeru. Prvak iz sapunice joj je na rastanku rekao: „Ako hoćeš da kazniš glumca, ne daj mu da igra. Ti si sad, mila, samu sebe kaznila. Ako ništa, obećaj mi da ćeš nastaviti i odande da gledaš *Životni loto*.“

Najgora godina je 1995. i jednoga dana Dinu, buduću Direktorku Drame Narodnog pozorišta u Beogradu, majka u Banjaluci odvodi u Dječije pozorište. Dina je mršavo, krezavo i čupavo dete, ali i ono koje razvija sopstvene kulturološke prakse usred rasapa sistema. Nakon predstave Dina silno želi da dodirne plavi sneg, koji je u stvari svud po sceni razbacan i izmrvljen stiropor obojen teget flomasterom. Tu ona shvata da pozorište može da se opipa, da je odlazak tamo i taktilno iskustvo, te da se s njim može graditi i izvestan odnos. Ohrabrena time što se stepeničicama uspela na drvenu scenu i opipala veštački sneg bez posledica, suočava majku s njenim neznanjem o društvenim promenama:

„Mama, niko živ više ne kaže 'drugarice učiteljice', to si ti nešto pobrkala.“

Najgora godina je 1998. i svi zaposleni su svakoga dana na putu ka Narodnom pozorištu dizali glave, krivili vratove, gledali ka nebu i pokušavali da tamo nađu odgovor na zagonetku „hoće nas bombardovati – neće nas bombardovati“. I onda je, iznenada, objavljeno da se radi velika operska predstava *Pepeljuga* i da u pozorište, kao kostimograf, dolazi svetski poznat italijanski kreator, i svi zaposleni, kao jedan, prestali su da dižu glave i gledaju ka nebu, jer baš ta produkcija je bila znak koji su čekali: jedan stranac je tu – neće biti bombardovanja.

Najgora godina je 1999. i jednoga dana u pozorištu primećuju da oko njih nema stranaca ni za lek. Zaposleni ne moraju da dižu glave, krive vratove niti da gledaju ka nebu, jer to jezovito, iznenadno i potpuno odsustvo stranaca bez greške znači – bombardovaće nas. Sapunica se reprizira, bombardovanje je počelo, a Prvak igra u *Persijancima*, postavljenim na Trgu, ispred pozorišta, delu koje „prikazuje neminovnu propast silnog i oholog osvajača u borbi s malim, ponosnim i hrabrim narodom koji brani svoju zemlju i svoju slobodu“.

„Koliko znam, Amerika je tolike male, ponosne i hrabre zemlje već satrla, pa i dalje postoji“, rezonuje Prvak,

ali ipak prihvata ulogu Glasnika, koji u najboljoj antičkoj tradiciji najavljuje nečiju propast.

Najgora godina je 1991. i jednoga dana jedna žena se prvi put u stodvadesetdvo godišnjoj istoriji institucije domogla intendantske pozicije. Prošunjala se iza leđa muškarcima zauzetim vanrednim aktivnostima – sanacijom sankcija i pripremom ratova. Prva Intendantica Narodnog pozorišta pušta na *prvi balkon srpske revolucije*, na pozorišni balkon, bradatog vođu nacionalističkog dela opozicije. Otvara mu vrata pozorišta, a ona sama ostaje u pozadini. Ona se postarala da se on bezbedno sprovede kroz hodnike, popne do balkona, postavi ruke na ogradu i zaurla:

„Srbijo! Neka dâ Bog da danas svane sloboda i u našoj otadžbini. Podsećam vas na reči naše svesrpske pameti, vladike Njegoša: 'Svak je rođen za po jednom mreti.' Juriš na TV Bastilju!“

I tako dalje... Vođa s balkona posmatra parateatar mitinga, i njegovu publiku-narod, i njegovu specijalnu publiku – policajce u uniformi i civilu.

Neko iz naroda dovikne:

„I šta, došla žena na čelo pozorišta i baš je *tebe* našla da se ispentraš do gore i vičeš ovako na nas?“, ali Vođa je previsoko da bi to čuo. „Ovaj balkon za vreme *komunističkog terora*“, sad oseća snažno Vođa, dok se drži za gelender, „zaista nije ovako sijao, kao sad, na našem Mitingu protiv petokrake.“ Rasteran s Trga u trku i stampedu, vodenim topovima i suzavcima, narod se ubrzo tu ponovo iskupio da bi pratio dnevne liste predstava s repertoara.